

НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ У ТВОРЧОСТІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКИХ МИТЦІВ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Світлична О.М., аспірант

Дніпропетровський національний університет

Анотація. Висвітлено стильові особливості у творчості дніпропетровських митців кінця ХХ – початку ХХІ століття, які формувались під впливом національної етнографічної спадщини

Ключові слова: художні стилі, пластична мова, історія, етнографія, митці, орнамент, декор, формальні пошуки.

Аннотация. Светличная Е.Н. Национальные традиции в творчестве днепропетровских художников конца ХХ – начала ХХІ столетия. Освещены стилевые особенности в творчестве днепропетровских художников конца ХХ – начала ХХІ веков, которые сформировались под влиянием национального этнографического наследия.

Ключевые слова: художественные стили, пластический язык, история, этнография художники, орнамент, декор, формальные поиски.

Annotation. Svitlichnaya H.M. The national characteristics in Dnipropetrovsk artists' creative work in the end of XIX the beginning of XX centuries. There are peculiarities of Dnipropetrovsk artists' creative work in the end of the XIX - the beginning of the XX century, that formed under the national influence.

Keywords: art style, plastic language, history, ethnography, artists, ornament, decor, abstract search.

Постановка проблеми. Дана стаття присвячена вивченню стильових особливостей та національному самовираженню в творчості художників Дніпропетровська в кінці ХХ – початку ХХІ століття.

Дослідження доповнить картину розвитку художнього життя в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Дослідження виконується згідно з планом НДР Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою дослідження свідчить про те, що до теперішнього часу сучасне мистецтво Дніпропетровська розглядається обмеженим колом місцевих науковців і ця проблема не була предметом глибокого наукового вивчення, що обумовлює актуальність роботи.

Метою дослідження є аналіз і характеристика стильових особливостей та національного самовираження в творчості дніпропетровських художників кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Основний результат дослідження. Зміни, що відбулись в суспільно-політичному житті України наприкінці ХХ століття, призвели до появи нової генерації митців, які переосмислювали та наповнювали новим змістом національні традиції, поєднані з мистецькими формалістичними здобутками ХХ століття. Еволюція національних ідей відобразилась в пластичному мистецтві Дніпропетровщини майже на пів століття пізніше, ніж в інших регіонах України, зокрема в Харкові, Києві, Одесі та Львові.

Для місцевих митців на зламі тисячоліть знову найактуальнішими стають пошуки індивідуальної стилістичної мови для відображення національного світогляду та власного самовираження. Зростає зацікавленість узагальненістю та монументальністю образів, декоративністю форм, переосмисленням орнаментальної спадщини.

Крім того звільнення від ідеологічних штамів надало почуття свободи, яке породжувало індивідуальність творчого мислення, ускладнену формалістичними пошуками.

Реалістичне мистецтво в кінці ХХ століття для дніпропетровських художників стало фундаментом і одночасно мостом для поступового поєднання сучасних форм мистецтва із актуальними проблемами стилістичних пошуків початку ХХ століття, перерваних добою тоталітарного соцреалізму.

Більшість митців старшого покоління тяжіють до раціонального мистецтва. Але в творчості заслуженого художника України О. Л. Сопелкіна^{*1} реалізм набуває нового змісту та забарвлення. Більшість пізніх його робіт належать до своєрідного романтичного реалізму. В них з'являється своя особиста, українська за духом, мова, деяка ідеалізація, поетизація, героїзація минулих подій та їх сучасників (рис. 1, «Гімн-молитва» триптих, 1998). Його полотна, густо заселені образами і сюжетами з ретельно прописаними найдрібнішими деталями, разом з тим набувають певної декоративності та орнаментальності.

Характеризуючи мистецтво регіону кінця ХХ – початку ХХІ століть, не можливо оминати творчість дніпропетровського художника Ф. М. Гуменюка^{*2}. Він одним з перших дніпропетровських митців прагнув відродити «пластичну мову української середньовічної фрески та мозаїки, формоутворення народної картини і художників «бойчуків» [5, 136].

Творчість Ф. Гуменюка доводить, що вихід до «інтернаціонального мистецтва лежить через національне, яке міститься не стільки в сюжетах та атрибутіці, скільки в самому дусі мистецтва, у відчуті форми та лінії, кольору та композиції, у характері пластичного мислення» [1, 12]. Для нього головний принцип творення художнього образу перебуває на межі реального та формального: в одних роботах він тяжіє до більш об'єктивної передачі оточення, посилення побутовості, конкретності національних атрибутів, в інших – до символіко-декоративної умовності, ніколи не відмовляючись від фігуративності. Умовний простір, застиглість фігур та предметів, загострюючи «присмак минувшини, (...) нагадують проникливі сумні спогади про щось дуже рідне, але далеке, втрачене чи нездійсненне» [1, 11]. В його творчості відчувається вплив мистецтва бароко, з його бурхливими формами і характерними відсутністю крупних локальних площин, орнаментальними вставками, складними калейдоскопічними ритмами, хвилястими кольоровими стрічками й лініями та модерну, яке культивує відродження національної специфіки крізь лінію, чіткий рисунок, як необхідну основу орнаменту та декору. В арсеналі зображальних

засобів митця – силует, лінія, ритм, декоративний колір (іноді соковито-яскравий, іноді стримано-монохромний), шорстка живописна поверхня.

Художник звертає свої творчі помисли до образів національних героїв, дум, пісень, історичних подій, народних свят, звичаїв та обрядів, чим віддає данину романтизмові у своїй творчості (рис. 2, «Вірність Україні», 1972). Під впливом мистецтва Ф. Гуменюка у 80-х роках ХХ століття в Дніпропетровську почали розвиватися нові творчі індивідуальності, із характерним для кожного особистим самовираженням світовідчуття. В їх числі такі несхожі майстри сьогодні вже старшого покоління, як живописець і графік О.О.Ткаченко (нині в США), живописець І. О. Єрмолов (нині в Києві), відомий дніпропетровський графік В.В.Самохвалов та відносно молоді художники – В.М.Падуна, Г.О.Чернета, О. Т. Чегорка, В. О. Корнєв та інші.

Національним романтизмом проникнуті твори В.М.Падуна, О.Т.Чегорки, Г.О.Чернети, А.І.Онищенка. Кожен з них знайшов свій власний шлях, джерело натхнення і почерк в мистецтві.

Для В.М.Падуна^{*3} кожен куточок рідного оточення стає предметом художнього осмислення. «Потужним і найтоншим виявам енергетики природи на його полотнах надаються рівні права» [4, 75]. Будь-який фрагмент довкілля так само як і панорамний краєвид зображується з монументальною узагальненістю, лубочною простою народного бачення природи як органічної єдності світу, єдністю і гармонією сваволі великих локальних плям контрастних кольорів та розміреного імпульсу орнаментального, ритмічного і регулярного. (рис. 3, «Навколо озера», 1982).

О.Т.Чегорка^{*4} зображує міфологічні образи, що ґрунтуються на українських народних піснях, легендах, казках, притчах. Його роботи (гуаші та темпера) неначе «палають», випромінюють світло завдяки умовності простору вітражним ефектам чистого кольору, вигинам плавних ліній, архаїці праукраїнського, язичницького (рис. 4, «Поклик вічності», 1995).

Г.О.Чернета^{*5} створює несхожі ні на кого, головним чином, пейзажні твори, в яких реалістичне зображення романтизується власною імпресіоністично-рухливою живописною манерою автора і гармонійно співіснує з «поетичністю створеного художником світу природи» [5, 139] (рис. 5, «Неспокійний ранок», 1993).

В 90-ті роки ХХ століття ще один з місцевих художників А. І. Онищенко^{*6} звертається у своїй творчості до національної теми. Культура і звичаї рідного краю породили своєрідну, споріднену модерну, пластичну мову художника – легка «трепетлива лінія намічає хитку поверхню видимих предметів, мазок фарби продовжує хвилеподібні обриси предметів» (рис. 6, «Роздуми», 1991) [3, 65]. Романтизована стародавність прадавньої Кіммерії, її легенди, незаселені у своїй неосяжності види степового Криму – конкретні природні мотиви та реальні образи своєю лаконічністю та точністю живописних ритмів інтерпретуються в композиції, які розбурхують уяву глядача «логікою своїх вигаданих фантастичних метаморфоз» [5, 140].

Рис. 1 О. Л. Сопелкін, «Гімн-молитва», 1998, триптих, полотно, олія, 100х250

Рис. 2 Ф. М. Гуменюк, «Вірність Україні», 1972, полотно, олія

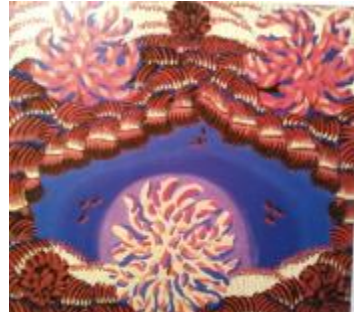

Рис. 3 В. М. Падун, «Навколо озера», 1982, картон, темпера, 60х70

Рис. 4 О. Т. Чегорка, «Поклик вічності», 1995, папір, гуаш, 19х33

Рис. 5 Г. О. Чернета, «Неспокійний ранок», 1993, полотно, олія, 85x110

Рис. 6 А. І. Онищенко, «Роздуми», 1991, полотно, олія, 120x100

Рис. 7 І. Тафійчук, «Три кралі», 2002, дерево (липа), змішана техніка, 70x80

Рис. 8 В. О. Корнєв, «Берегиня», 2001, полотно, олія, 34x29

Рис. 9 А. Т. Пуикарьов, «Предтеча з учнями», 2001, полотно, олія, 65x70

Картина особливостей розвитку мистецтва Дніпропетровська початку ХХІ століття була б не повною без характеристики творів місцевих митців В.О.Корнева, Л.І.Тафійчук, А.Т.Пушкарьова та ін., на творчість яких мало вплив народне мистецтво і традиції західноукраїнського регіону.

Вищезгадані художники належать до тієї групи митців, що тематично, не торкаючись минулого і сьогодення народного життя, своєрідними національними засобами оспівують загальнолюдські цінності. Вони працюють в різних видах і жанрах мистецтва – книжкова ілюстрація, станкова графіка, монументальне мистецтво, живопис, дереворит та ріднить їх візуальна схожість виражальних засобів – пружна лінія, чіткий силует, орнаментальність рисунку, локальність кольорових плям.

Л. І. Тафійчук⁷, уродженка Закарпаття, увібривши в себе світосприймання українського народного мистецтва, символіку форм та знаків, кольорових співставлень, декоративність та гармонію цілості, виводить національне мистецтво на новий рівень. Вона свідомо відмовляється від співставлення кольорових плям, що базуються на поліхромній традиції і віддалено нагадують ткани чи вишивані речі. Її твори мрійливі і задумливі асоціативно нагадують меланхолічно-мелодійні народні пісні. З початку 1990-х художниця переходить до майже повної монохромії, з'являються її перші розписи акварельними фарбами по дереву (рис. 7, «Три кралі» 2002). Фігуративні композиції базуються на фольклорних мотивах, в яких звичайними сюжетами оспівуються гармонія одвічних краси, любові, материнства. Загальний композиційний задум, останнім часом дещо ускладнений, лаконічна мова ліній і плям, плакатна виразність, декоративність живописного вирішення, відчуття матеріалу вирізняють її роботи на багатьох державних та міжнародних виставках⁸.

Твори іншого дніпропетровського художника В.О.Корнева⁹ ріднить з роботами Л. І. Тафійчук, з одного боку, певна візуальна схожість з творами західноукраїнського народного мистецтва, з іншого, висловлювання особистого бачення розвитку національних традицій в сучасному мистецтві. Саме завдяки своєрідності виражальних засобів, а саме: виразній образній декоративності творів, які нагадують застигли народні пісні: емоційні та мелодійні, жартівливі та меланхолічні, композиційній організації площини, кольоровій гамі, можна говорити про певну, спадковість в творчості майстра. Придивившись уважніше, розумієш, що в картинах художника «особливою мовою символів зашифрована філософія буття» [2, 60]. В кожному його творі легко упізнане особисте письмо митця, графічно осучаснена національна традиція. В композиціях автором вдало переплітаються реалістичні елементи та умовні зображення, з акцентами, які працюють на розкриття задуму. Деякі з них викликають асоціації з українським іконописом, парусною і народною картиною (рис. 8, «Берегиня» 2001). Густе плетиво розташованих під різними кутами ліній з ніжно забарвленими площинами створюють враження динамічного руху або поважної статичності постатей.

Шляхом самоосвіти та самовдосконалення прийшов у мистецтво архітектор А. Т. Пушкарьов^{*10}. Він працює в галузі графіки, живопису, витинанки, писанкарства. В його графічних і живописних творах поєднуються «захоплення сучасними формами образотворчості та прадавні традиції України» [5, 281]. Саме захоплення витинанкою (створення цілісних «картин» різаних з одного аркуша) і писанкарством (використовує традиційні і авторські техніки розпису) породили своєрідну мову майстра з перевагою узагальнених форм, своєрідної «вітражної» виразності силуету, фактурності поверхні (рис. 9, «Предтеча з учнями» 2001). Навіть деякі натурні мотиви в реалістичних пейзажах піддаються стилізованому перетворенню, їм надається певна метафоричність.

Висновки і перспективи подальшого розвитку дослідження. Аналіз творчої спадщини сучасних дніпропетровських митців доводить, що з початку 1990-х років їхній погляд до вивчення народного мистецтва, етнографії та фольклору значно зміцнів, не в останню чергу завдяки виходу українського мистецтва на міжнародну арену. Кожному з названих художників властиве повністю суб'єктивне світосприйняття, своя індивідуальна оригінальна манера виконання. Разом з тим, ріднить їх шанобливе ставлення до національної спадщини, любов до рідної землі, яка відображається в тематиці творів – це одвічні позачасові теми кохання, широті людських стосунків, материнства, збереження і продовження роду.

Їхні твори, інтернаціональні за формою, споріднюючись з надбаннями світової культури, залишаються українськими за духом.

Вивчення сучасного мистецтва в окремих регіонах, осмислення національної спадщини на сучасному етапі розвитку мистецтва отримує дедалі більшого значення, тому докладний розгляд поставленої у статті проблеми дозволяє розширити знання про не досліджені аспекти художнього життя Дніпропетровська.

Примітки:

- *1. О. Л. Сопелкін в 1961 р. закінчив Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, майстерня Р. Ю. Сельського, художник монументально-декоративного розпису, станкового живопису, графік, член спілки художників з 1970 р., заслужений художник України з 2002 р. Його твори (в соавторстві з Ю. Павловим), чотири рельєфні композиції, і сьогодні прикрашають пілони «Нового» мосту через Дніпро.
- *2. Ф. М. Гуменюк в 1955 – 1965 рр. навчався в Дніпропетровському державному художньому училищі, в 1974 р. закінчив живописний факультет ленінградського Інституту живопису, скульптури та архітектури ім. І. Ю. Рєпіна. В 1977 р. особливе значення мала експозиція «українського авангарду» в Москві. Наприкінці 1970-х він один з найактивніших організаторів та учасників експозицій неконформістів в Ленінграді і Москві. Після подібних акцій за художником закріпилось тавро авангардиста, націоналіста, дисидента, що не сприяло його виходу на широкого глядача. В 1988 р. було організовано його першу персональну виставку у Львові та вернісаж в Києві, які стали неординарними подіями в культурному житті України.

- В 1989 р. – виставки в Канаді (Торонто, Оттава) та США (Нью-Йорк, Едмонтон), в травні-червні 1990 р. – персональна виставка в Дніпропетровському художньому музеї, після Дніпропетровська – Харків, Полтава та інші.
- *3. В. М. Падун в 1968 р. закінчив Дніпропетровське державне художнє училище. Живописець, член спілки художників з 1990 р. Він – знавець і збирач, дослідник і пропагандист творів народних майстрів Наддніпрянщини, і насамперед, петриківського розпису. Своєю творчістю виховує дбайливе ставлення до національних історичних і культурних коренів, любов до народного мистецтва – невичерпного джерела краси і мудрості. Учасник художніх виставок з 1984 р. Персональні виставки: 1989 р. – у Львівському музеї етнографії та народного промислу, 1990 р. – в Дніпропетровському художньому музеї, 1997 р. – на Міжнародному пленері у Словаччині, в 2002 р. – ювілейна виставка в залах Дніпропетровської організації Національної спілки художників України. Роботи художника зберігаються в ДХМ.
- *4. О. Т. Чегорка в 1980 р. закінчив київський державний художній інститут, архітектурний факультет, майстерня М. Степанова. Член Національної спілки художників України з 1992 р. Учасник багатьох виставок, зокрема виставки, присвяченої Дню злуки Східної та Західної України (Львів, 1993 р.), виставки українських митців «Українські візії» (Белград, Сербія, 1995 р.), бієнале «Пан-Україна'95» (Дніпропетровськ, 1995 р.; лауреат у номінації «графіка») та ін. Персональна виставка у Дніпродзержинську (1999 р.). Твори зберігаються в Міністерстві культури та мистецтв України, в колекції галереї «Базальт» (Белград, Сербія), приватних колекціях України, Сербії, Франції, США.
- *5. Г. О. Чернета в 1979 р. закінчив Ленінградський інститут живопису, скульптури і архітектури ім. І. Ю. Рєпіна, керівник майстерні – народний художник СРСР Ю. М. Непринцев. Живописець, член спілки художників з 1990 р. Учасник художніх виставок з 1979 р. Персональні виставки – 1998, 2000, 2003 (Дніпропетровськ), 2001 (Дніпродзержинськ). Роботи художника зберігаються в Дніпропетровському художньому музеї.
- *6. А. І. Онищенко в 1970 р. закінчив Дніпропетровське державне художнє училище, в 1982 р. – Київський державний художній інститут (відділення реставрації), викладачі за фахом – В. Г. Вировова-Готье, В. В. Босенко, О. Р. Тищенко, І. В. Задорожний. Живописець, член спілки художників з 1988 р. Учасник міських, регіональних, всеукраїнських, міжнародних художніх виставок з 1977 р. Персональні виставки – в Дніпропетровському художньому музеї (1992 р.), в галереї «Перспектив мистецтв» (1994 р.). В 1997 р. отримав другу премію на виставці «Козацький край» (м. Дніпропетровськ). Роботи художника зберігаються в Національному художньому музеї України, Дніпропетровському художньому музеї, відділі закупок Міністерства культури та мистецтв України, приватних колекціях в Україні та за кордоном.
- *7. Л. І. Тафійчук народилась в с. Лазіщина Закарпатської області. В 1984 р. закінчила Львівський Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова, графічний факультет, викладачі – Ю. Чарешніков, І. Остафійчук. В цьому ж році переїхала до Дніпропетровська, де мешкає і понині. Спеціалізується на книжковій та станковій графіці. Член Національної спілки художників України з 1999 р. Твори зберігаються у Дніпропетровському художньому музеї, приватних колекціях України, Канади, Австралії, Німеччини, США.
- *8. Нагороджена дипломами II ступеня Всеукраїнського конкурсу мистецтва книги (Київ, 1985 – 1986 рр.), постійний учасник обласних виставок з 1998 р., брала участь у міжнародних бієнале графіки у Брно (Словаччина, 1988, 1996 рр.). Персональні виставки: у Дніпропетровську, Києві.

- *9. В. О. Корнєв в 1977 закінчив Дніпропетровське державне художнє училище, педагоги В. Шпиганович, О. Куко, О Гатило, в 1982 р. – Львівський Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова, факультет оформлення та ілюстрація книги, викладачі А. Попов, В. Овчинников. Член Спілки художників з 1986 р. Твори митця відзначалися третіми преміями на бісенале «Львів'91 – Відродження», «Пан-Україна'92». Персональні виставки в галереях «Гончарі» та «Грифон» (Київ, 1996, 2003 рр.), у виставковому залі Спілки художників (Дніпропетровськ, 2004 р.). Твори зберігаються у Львівській картинній галереї, Дніпропетровському художньому музеї, приватних колекціях України, США, Австрії, Канади, Німеччини.
- *10. А. Т. Пушкарєв має середню спеціальну архітектурну освіту. Вчителями вважає Є. Лещенка, Ф. Гуменюка. Член національної спілки художників України, член Національної спілки майстрів народного мистецтва. Художник-графік, живописець, майстер з писанкарства, витинання. Персональні виставки в Дніпропетровську (Спілка художників, 1990 р., Дніпропетровський історичний музей ім. Д. І. Яворницького, 2000 р.). Учасник виставок з 1992 р., серед них Міжнародна бісенале «Пан-Україна» (1992, 1995 рр.), «Світ декоративно-ужиткового мистецтва» (Київ, 2001 р.). Твори зберігаються в Дніпропетровському та Запорізькому художніх музеях, Музеї етнографії Львова, Музеї сучасного мистецтва Єревана, історичних музеях Дніпропетровська, Харкова, приватних колекціях України, Канади та інших країн.

Література:

1. Годенко-Наконечна О. Повернення //Образотворче мистецтво. – 1991. – № 2. – С. 9-12.
2. О. Загасцька. Мелодійність прозорих барв //Образотворче мистецтво. – 2003. – №3. – С. 60-61.
3. Потькалова А. Черпаючи з джерел //Образотворче мистецтво. – 2003. – № 3. – С. 64-65.
4. Старюк Н. З ім'ям Бойчука на вустах //Образотворче мистецтво. – 2003. – № 3. – С. 76-77.
5. Художники Дніпропетровщини. Авт. колектив Л.В. Богданова, Л.В. Тверська, О.П. Годенко. – Дніпропетровськ: ВАТ Дніпрокнига; 2004. – 786 с., іл.